

Особливості стимулювання інвестиційної активності в сільському господарстві

У статті аналізується структура джерел фінансування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств. Розглядається система економічних важелів державного регулювання інвестиційної діяльності та процес фінансування підприємств галузі в умовах членства України в СОТ.

Ключові слова: інвестиційна діяльність, сільськогосподарські підприємства, державне регулювання, СОТ.

В статье анализируется структура источников финансирования инвестиционной деятельности сельскохозяйственных предприятий. Рассматривается система экономических рычагов государственного регулирования инвестиционной деятельности и процесс финансирования предприятий отрасли в условиях членства Украины в ВТО.

Ключевые слова: инвестиционная деятельность, сельскохозяйственные предприятия, государственное регулирование, ВТО.

The structure of funding sources of agricultural enterprises investment activity is analyzed in the article. The system of economic levers of investment activity government control as well as the process of financing the enterprises under conditions of Ukraine's entrance to WTO.

Постановка проблеми. Надзвичайна важливість залучення інвестицій, зростання їх значення у світогосподарському процесі пов'язана з тим, що вони являються ключовим чинником економічного зростання національних економік країн світу. Перехід розвинутих країн на інноваційно-інвестиційну модель розвитку посилив необхідність активізації інвестиційної діяльності на державному рівні з метою розвитку сучасного реального сектора економіки, відпрацювання ефективних моделей участі великих капіталів, іноземних інвесторів в інвестиційних процесах інноваційного характеру. Це також пов'язано з тим, що зниження інвестиційної активності в будь-якій країні трактується як серйозна загроза національній безпеці. Саме динамічно зростаючі інвестиції із матеріалізованими в них інноваціями, трансформуючись у створення нових технологій і конкурентоспроможних виробництв, є не тільки рушійною силою розвитку виробництва, а й здатні забезпечувати динамічні темпи та якість економічного зростання, високий рівень добробуту суспільства.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Питання розвитку інвестиційної діяльності в аграрному секторі економіки висвітлено у працях вітчизняних та зарубіжних вчених, а саме: І.О. Бланка, Л. Гітмана, В.П. Горьового, М.Я. Дем'яненка, М.І. Кісіля, М.Ю. Коденської, А.С. Музиченка, Г.М. Підлісецького, П.Т. Саблука, В.І. Ульянова та інших.

Метою статті є аналіз джерел надходження інвестиційних ресурсів в аграрний сектор економіки, розкриття ролі державної підтримки інвестиційної діяльності й бюджетного фінансування підприємств галузі.

Виклад основного матеріалу. Складна ситуація у сільському господарстві, яке є центральною ланкою в єдиному технологічному ланцюгу АПК, впливає на результати фінансово-господарської діяльності всіх його організацій. Сільське господарство займає особливе місце у соціально-економічній політиці держави. Але при цьому особливості аграрного сектору ускладнюють рівноправну участь сільського господарства у міжгалузевій конкуренції і багато у чому визначають низьку інвестиційну привабливість власне сільськогосподарської діяльності. Світова практика показує, що прибуток сільськогосподарських підприємств у цілому нижчий, ніж в інших галузях. Проте у практиці ринкової економіки існує ряд механізмів залучення інвестицій в аграрний сектор, які значною мірою відповідають специфіці сільськогосподарського виробництва.

Останніми роками в Україні значне зниження участі держави у процесі відтворення, дефіцит довгострокових ресурсів на ринку капіталу і недоступність для більшості товаровиробників позикових засобів через їх високу «вартість» призвели до того, що основним джерелом фінансування інвестицій стали власні кошти (амортизаційні відрахування, прибуток) [1].

Встановлено, що у країнах із розвинутою ринковою економікою найважливішим джерелом інвестиційного фінансування є амортизаційні відрахування і на них припадає близько 40% загального обсягу поточних та капітальних витрат підприємств, здійснюваних із позабюджетних джерел. В Україні нині за рахунок амортизаційних відрахувань фінансується 20–30% інвестицій в основний капітал аграрного сектору. Пояснюється це тим, що досі відсутній дієвий механізм державного контролю за цільовим використанням амортизаційних засобів [2]. І справа не тільки в цьому. Нестабільність господарського процесу і фінансового стану примушує до нецільового використання амортизаційних відрахувань. Разом із тим в Україні за рахунок прибутку фінансується близько 17–20% витрат, тоді як у розвинутих країнах за рахунок прибутку фінансується приблизно 30% усіх поточних та капітальних витрат підприємств. Важке фінансове становище значної частини українських підприємств обмежує їхні можливості для інвестування за рахунок прибутку.

Наразі зростає необхідність використовувати систему економічних важелів регулювання інвестиційної діяльності довгострокового характеру, насамперед грошово-кредит-

ну, цінову, митну політику, різноманітного роду дотації та субсидії. В основу державного регулювання інвестиційної діяльності в агропромисловому комплексі України мають бути покладені принципи активно-пасивного державного регулювання, вираженого в основному у державній фінансовій підтримці підприємств сільського господарства і машинобудування для аграрної сфери, ціновій, антимонопольній, амортизаційній політиці, розвитку інфраструктури аграрного ринку, становленні іпотечних відносин тощо [3]. Загальну основу та практичну успішність наслідків державного регулювання залучення інвестицій в аграрну сферу спроможний забезпечити сприятливий інвестиційний клімат.

Для покращення інвестиційного клімату в аграрному секторі економіки України необхідно: забезпечити прогнозованість, гарантованість і доступність державної підтримки сільськогосподарських товаровиробників за бюджетними програмами; дотримуватися вимог економічних законів, насамперед законів вартості, грошового обігу, пропорційності тощо; створювати інтегровані агропромислові підприємства і кооперативні об'єднання у сільській місцевості з метою зміни відносин, що виникають у процесі купівлі-продажу на вільному ринку, на відносини, сформовані при розподілі між ними доходів від реалізації продукції кінцевого споживання; продовжити на довгостроковий період пільгове оподаткування аграрних підприємств, запровадити ефективний механізм амортизації основних фондів; підвищувати ефективність сільськогосподарського виробництва, забезпечити зростання фінансових накопичень та їх трансформацію в інвестиції; посилити роль держави у банківській системі створенням державного спеціалізованого банку (земельного, іпотечного, інвестиційного тощо), через який держава впливала б на кредитний ринок і кредитні відносини у галузі агропромислового виробництва; спрямовувати зусилля на підвищення рівня платоспроможності населення, як основного первинного суб'єкта формування джерела внутрішніх інвестиційних ресурсів, за рахунок істотного поліпшення мотивації аграрних працівників, підвищення продуктивності їх праці тощо.

На даному етапі склалася ситуація, коли державної підтримки і бюджетного фінансування інвестиційної діяльності уже недостатньо для ефективного розвитку аграрного сектору. В Україні традиційно на першому місці стояли внутрішньонаціональні джерела, за рахунок яких традиційно здійснювалося фінансування інвестицій. Наразі можна відзначити певну зміну у структурі джерел фінансування – знижується частка власних засобів підприємств при зростанні частки кредитів банків. Динаміка змін у структурі інвестицій у основний капітал за джерелами інвестування наведена на рис. 1.

Державна підтримка аграрного сектору в країнах з перехідною економікою, і зокрема в Україні, характеризується недосконалістю та обмеженістю фінансування галузі. В цих умовах особливої уваги потребує дослідження бюджетного фінансування аграрного сектору як одного з напрямів державного регулювання. Необхідність державного регулювання аграрного сектору більшість науковців пов'язують насамперед із диспаритетом цін на промислову і сільськогосподарську продукцію, а також з істотним впливом природнокліматичних умов на ефективність сільськогосподарського виробництва.

Процес фінансування сільського господарства України з обмежених коштів державного бюджету впродовж багатьох років характеризується неефективністю та недосконалістю розподілу. Варто в цьому контексті звернути увагу на Державну цільову програму розвитку українського села на період до 2015 року, у додатку до якої зазначено показники надання державної підтримки для забезпечення розвитку сільських територій, сільськогосподарського виробництва та аграрного ринку. Цим документом передбачено виділення коштів на зазначені вище цілі впродовж 2008–2015 років в обсязі понад 120 млрд. грн. Якщо врахувати, що за два із семи років виконання програми цей обсяг становить за 2009–2010 роки 9 і 4 млрд. грн. відповідно, можна зробити висновок, що зараз спостерігається явне недофінансування аграрного сектору України.

Крім того, за цих умов уся сума бюджетного фінансування нівелюється за рахунок диспаритету цін. За розрахунка-

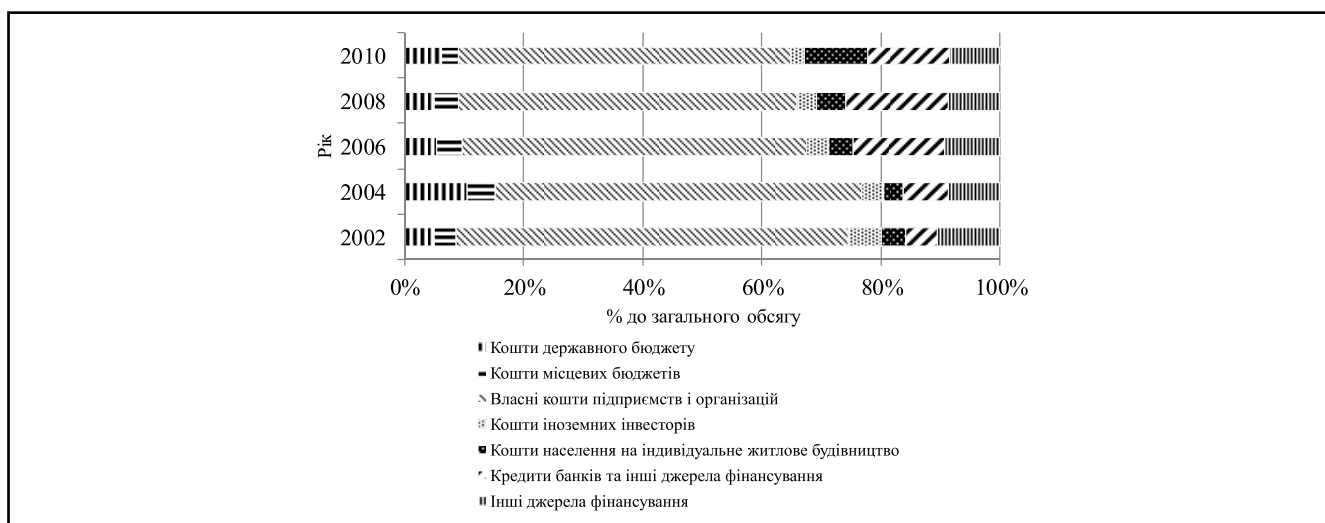

Рисунок 1. Структура інвестицій в основний капітал за джерелами фінансування, % до загального обсягу

Рисунок 2. Динаміка рівнів державної підтримки сільського господарства України, млн. грн.

ми М.Я. Дем'яненка та Ф.В. Іваниної, для розширеного відтворення та підвищення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції обсяги підтримки сільського господарства мають зрости до 20 млрд. грн. (10 млрд. грн. для досягнення паритетності у міжгалузевому товарообміні плюс 10 млрд. грн. для створення умов забезпечення прибутковості галузі та формування власних фінансових ресурсів, здатних здійснювати розширене відтворення). Враховуючи те, що міжгалузеві диспропорції стали причиною переливання прибутку з сільського господарства у посередницької структури, то державна підтримка має здійснюватися таким чином, щоб фінансові ресурси могли надходити безпосередньо до суб'єктів господарювання [4] і безпосередньо до виробників сільгосппродукції. Через відсталість інфраструктурного забезпечення галузі та посередників останні втрачають майже до половини прибутку.

Після вступу України до СОТ окрім зазначеної вище державної цільової програми бюджетна підтримка сільського господарства України регулюється Угодою про сільське господарство, укладеною під час Уругвайського раунду, яка покладає зобов'язання щодо: узгодження граничного рівня сукупного виміру підтримки (СВП) сільського господарства відносно програм «жовтої скриньки»; надання непродуктової підтримки у межах рівня *de minimis* (*de minimis* – мінімальні рівні підтримки, які не належать до СВП. Для розвинутих країн вони становлять 5% від загальної вартості окремого виду продукції, виробленого у відповідному році, та 5% від загальної вартості всієї сільськогосподарської продукції, виробленої у відповідному році. Для країн, що розвиваються, ці рівні становлять відповідно 10%); надання продуктової підтримки у межах рівня *de minimis*; необмежене використання заходів «зеленої скриньки», які здебільшого реалізуються через урядові програми бюджетної підтримки, результатом яких не може бути надання цінової підтримки виробникам, що не впливає на виробництво і реалізацію сільськогосподарської продукції [5].

Тому на сьогодні Україна не має зобов'язань перед СОТ щодо скорочення внутрішньої підтримки, що надається через

«жовті програми». Поступове скорочення програм «жовтої скриньки» та перехід до програм «зеленої скриньки», фінансування якої не передбачає обмежень з боку СОТ, характеризується не лише для країн ЄС. Це стосується і інших розвинутих країн. Так, наприклад, частка державного фінансування, що входить до «зелених» програм розвитку, становить в Австралії 91% від загальної суми, а в США – 77%. У країнах ЄС, Бразилії, Канаді частка цих програм перебуває в межах 50–60% від загальної підтримки, тоді як в Україні – 75% від загальної підтримки – це «жовті» програми підтримки, і лише 25% – «зелені». Разом із тим спостерігається тенденція до зростання «зеленої скриньки» (рис. 2).

Висновки

Отже, у перспективі варто очікувати збільшення фінансування розвитку соціальної і ринкової інфраструктури, дорадництва, професійної освіти, науково-дослідних робіт, селекції у рослинництві та тваринництві, охорони земель та екологічної безпеки, розвитку депресивних територій тощо.

Таким чином, основним джерелом фінансування інвестиційної діяльності підприємств аграрної сфери є власні кошти – амортизаційні відрахування, прибуток. Зростає необхідність використовувати систему економічних важелів регулювання інвестиційної діяльності довгострокового характеру: грошово-кредитну; цінову; митну політику; різноманітного роду дотації та субсидії. Зважаючи на зобов'язання, що Україна має перед СОТ щодо скорочення внутрішньої підтримки, потрібно поступово скорочувати програми «жовтої скриньки» з переходом до програм «зеленої скриньки».

Список використаних джерел

1. Калюжна Ю.П. Внутрішні та зовнішні джерела фінансування інвестиційної діяльності сільськогосподарських підприємств / Ю.П. Калюжна // Вісник Запорізького національного університету. – 2010. – №3(7). – С. 235–239.
2. Євстаф'єва А.Г. Особливості інвестиційної діяльності в АПК України / А.Г. Євстаф'єва // Держава та регіони. – 2009. – №4. – С. 134–137.

3. Ковальов В.В. Державне регулювання інвестиційної діяльності в умовах ринкового розвитку аграрної сфери: [дис. канд. екон. наук: 08.01.01] / В.В. Ковальов; Дніпропетровський держ. аграрний ун-т. – Д., 2005. – 232 арк.

4. Дем'яненко М.Я. Державна підтримка як фактор забезпечення

конкурентоспроможного аграрного виробництва / М.Я. Дем'яненко // Економіка АПК. – 2009. – №9. – С. 3–9.

5. Аграрний сектор економіки України (стан і перспективи розвитку) / [М.В. Присяжнюк та ін.]; за ред. М. В. Присяжнюка [та ін.]; ННЦ «Ін-т аграр. економіки». – К.: [ННЦ ІАЕ]. – 2011. – 1008 с.

Я.Г. ПАНУХНИК,
здобувач, Тернопільський НТУ ім. І. Пулюя

Формування портфеля інновацій в контексті модернізації управління приладобудівним підприємством

Запропоновано загальні методичні підходи до обґрунтування складу портфеля інновацій приладобудівного підприємства з урахуванням його стратегії та можливості досягнення ринкової синергії. Визначено сукупності множин, що мають увійти до складу оптимізаційної моделі.

Ключові слова: модернізація управління підприємством, портфель інновацій, оптимізаційна модель, стратегія розвитку підприємства.

Предложены общие методические подходы к обоснованию состава портфеля инноваций приборостроительного предприятия с учетом его стратегии и возможности достижения рыночной синергии. Определены совокупности множеств, которые должны войти в состав оптимизационной модели.

Ключевые слова: модернизация управления предприятием, портфель инноваций, оптимизационная модель, стратегия развития предприятия.

Common methodological approaches to the study of instrument-making enterprises innovation portfolio considering its strategy and market opportunities to achieve synergies are proposed. Collections of sets which have to be a part of the optimization model are defined.

Keywords: modernization of management an enterprise, brief-case of innovations, optimization model, strategy of development of enterprise.

Постановка проблеми. В умовах глобальної конкуренції виробників товарів і послуг за ринки збуту надзвичайно гостро стоїть проблема формування суб'єктами господарювання конкурентних переваг, які є основою їх успішного функціонування. Можливість здобуття таких переваг вітчизняними приладобудівними підприємствами значною мірою визначається результативністю їхньої інноваційної діяльності. Однак результативність інноваційної діяльності вітчизняних приладобудівних підприємств, які працюють здебільшого в межах третього і четвертого технологічних укладів, не завжди забезпечує її високу ефективність, оскільки реалізація створеної інновації відбувається переважно на не-

ликих за обсягами цільових ринках, до того ж, переважно національних. Це не дає змоги досягати ефекту масштабу при комерціалізації нової продукції через великі витрати на її створення і актуалізує проблему пошуку шляхів підвищення ефективності інноваційної діяльності, зокрема через застосування портфельного підходу до планування інновацій.

Аналіз досліджень та публікацій з проблеми. Методологія портфельного планування широко застосовується у проектному менеджменті і є предметом наукового інтересу багатьох науковців, зокрема С. Кочеткова, І. Павленка, З. та М. Радулеску, Г. Потапова, В. Царьова та ін. Однак завдання планування оптимального портфеля інновацій (ПІ) зазвичай вирішується на стадії упровадження інвестиційних проектів, тобто після визнання їх економічно вигідними для підприємства, коли питання лише у визначенні послідовності їх упровадження для того, щоб оптимізувати інвестиційні потреби. Безумовно, такий підхід є прийнятним і важливим з погляду раціонального витрачання ресурсів. Однак не менш важливим є завдання досягнення максимальної віддачі від реалізації сукупності проектів за рахунок максимального використання ринкового (комерційного) потенціалу інновацій, закладених в їх основу. Це потребує формування аналітичних інструментів для оцінювання цього потенціалу, причому з урахуванням того, що деякі інновації можуть породжувати низку інших, тобто формувати кластери інновацій, одночасне виведення яких на ринок може суттєво збільшити їх споживчу цінність, забезпечити так звану ринкову синергію. Тому видається доцільним доповнити процедуру обґрунтування портфеля інновацій підприємства аналізом здатності окремих інноваційних проектів посилювати сукупний результат їх упровадження, тобто забезпечувати ринковий синергійний ефект у ході їх реалізації. При цьому можна припустити, що формування складу портфеля інновацій безпосередньо залежатиме від типу базової та інноваційної стратегії підприємства.

Мета статті – з метою підвищення ефективності інноваційної діяльності промислових підприємств розробити, у межах моделі портфельного планування, загальні методичні підходи до обґрунтування складу портфеля інновацій приладобудівно-